

præscribens dispositioni. Forte hoc cupio, et specialiter et vehementer : sed ne quidem illud recuso; A sicut fuerit voluntas in cœlo, sic fiat, Desidero requiem, sed non recuso laborem, fiat voluntas tua.

DE S. CLEMENTE PAPA ET MARTYRE

SERMO.

De tribus aquis.

1. Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus (Psal. cxv, 15). Audiat peccator, et irascatur; dentibus suis fremat, 1056 et tabescat. Deprehensus est in astutia sua, cecidit in foveam quam fecit, in laqueum incidit quem tetendit. Invidia siquidem diaboli mors intravit in orbem terrarum; sed ecce pretiosa facta est mors sanctorum. Audi igitur, hostis vitæ; mortis auctor, attende. Quid valet jam fraus tua? versutia tua quid nocet? Imo vero, ut plus doleas, etiam omnia cooperantur in bonum his qui secundum propositum vocati sunt sancti (Rom. viii, 28). Neque enim aliter quam ipsa (quæ tui est operis) de te hodie beatus martyr, cujus solemnia celebramus, morte corporis triumphavit. Fecit siquidem de necessitate virtutem, pœnam peccati in meritum gloriæ commutavit; fidelem se probavit in modico, ut dignus inveniretur supra multa constitui. Modicum namque erat, et omnino modicum, quidquid prius acceperat anima illa beata, quantum ad eam gloriam, quam præsentem promeruit passione. Omnis enim delectatio hujus mundi, universa ejus gloria, quidquid denique in eo concupiscitur, prorsus modicum est in illius felicitatis, in illius beatitudinis comparatione: si tamen vel modicum dici debet, et non potius nihilum, vapor ad modicum parens. Acceperat beatus Clemens nobile genus, amplas possessiones, hæreditatem multam, scientiam quoque quamplurimam, ita ut optimus quidam illius temporis philosophus haberetur. Acceperat hæc universa a Domino: Dei enim dona sunt etiam hæc. Fidelem ergo se probavit ei qui dederat, cum pro ejus amore universa contempsit, omnia detrimentum faciens, et arbitratus ut stercora, ut lucrificeret Christum.

2. Sed forte murmurat etiam nunc inimicus: Pellem, inquit, pro pelle, et omnia quæ habet homo, dabit pro anima sua (Job ii, 4). Quid ergo? putas quod in ipsa corporis sui vita, quam accepit a Domino, infidelis inveniatur, ut vel ipsam præferat illi? Ecce habes potestatem: irrue in eum per satellites tuos, ut coarctetur e duobus, aut a Domino necesse habens, aut a corpore separari. Varia et immania exquire genera tormentorum; sed noveris te martyri nostro fabricare coronas. Sicut enim ipsa vitæ hujus ornamenta et adjumenta contempsit, sic contemnit et ipsam. Corpus omne tibi exponit in mortem, et in faciem maledicit tibi, atque idola tua sacro ore blasphemant, Dominum Deum suum etiam inter tormenta tua libere prædicant, ingenue (alias in igne) confitentur. Coronabitur ergo, quia legitime certavit, quia fideliter vicit, quia nec blandimentis vitæ hujus, nec mortis horrore a eharitate Christi noluit separari. Dic, quæso, nobis, anima sancta,

quæ sic corpus tuum suppliciiis exponebas: obsecro, diligebas illud, an non? Utiq; diligebam, inquit. Nemo enim unquam odio habuit carnem suam (Ephes. v, 29). Diligebam ergo eam: sed parum diligebam, tanquam ancillam; et multo magis diligebam Dominum Deum. Utque probatio esset dilectionis, operis exhibitio; libenter ipsam quoque pro ejus gloria mortem corporis amplectebam.

3. Quid nos ad hæc dicimus, fratres? Congratulamur martyri, sed jam gloria ejus non sine nostra confusione est. Ecce enim beatus Clemens homo erat similis nobis, passibilis, eadem circumdatus infirmitate, et carni suæ eodem vinculo naturalis affectionis inhaerens. Si ergo ille sic glorificavit Christum in corpore suo, et calicem salutaris accepit; quid nos retribuimus Domino pro omnibus quæ retribuit nobis? Eadem certe nos insignivit imagine eodem sanguine nos redemit, et vocavit in eadem hæreditatem, incorruptibilem et incontaminatam, æternam, conversatam in cœlis. Utiq; ergo non possumus et nos eum beato Clemente Christi bibere calicem? sed forte respondent aliqui: Possemus, si opportunitas non deesset; sed persecutionis tempus cessavit. At ego, fateor, non satis crediderim ista dicentibus, Quid enim? Quotidie ceditis punctioni acus unius, et mucroni vos arbitramini posse resistere? In minimis probate conflictibus, quam 1057 viriliter in majori certamine stare positus. Ecce enim vobis non dicitur: Sacrificate idolis, et vivite; aut si hoc non vultis, oportet vos diversis suppliciiis interire. Noxii Dominus figmentum nostrum, nec dat nobis tam forte certamen. Beato Clementi certamen forte dedit ut vinceret, et disceret quoniam omnium potentior est sapientia.

4. Vestrum autem certamen quale est, fratres mei? Quotidie vobis suggeritur in cordibus vestris. Frange ordinem tuum, murmura, detrahe, age remissius, infirmitatem simula, responde ei qui forte durius tibi locutus est, ut satisfacias desiderio tuo; nec dicitur cuiquam: Nisi hæc feceris, morieris; sed ut multum, cum difficultate et labore resistes animo tuo. Et quis sustineret tanta? Hæc enim intus audire, hæc respondere consuevimus exhortantibus nos, aut foris homini, aut intus Spiritui sancto. Si ergo in hujusmodi certamine periclitamur, si vix resistimus, si interdum etiam succumbimus, quid in illo tam gravi certamine faceremus? Si juncis fragilibus cedit infirmitas nostra, quomodo telis resisteret? Videtis quomodo ad nihilum redacti sumus, et sicut solent mulieres aut parvuli, pugnantem laudamus alios, pugnare ipse non possumus. Quid tamen agimus? Omnes certe ad nuptias Agni vocati sumus, et in conspectu ejus vacuos apparere non

licet. Diligenter ergo consideremus quæ apponuntur nobis, quoniam talia oportet nos præparare. Consideravit beatus Clemens vinum sibi appositum esse a Domino, et ipse quoque, quoniam dives fuit, ad nuptias illas vinum nihilominus proprii sanguinis effusione portavit. Sed nos pauperes sumus, et vinum, Domine, non habemus. At ille: Implete, inquit, hydrias aqua (Joan. ii, 7). Ergone et ipsa suscipietur aqua, si attulerimus eam? Utiq; suscipietur. Nam et ipsam eum vino nobis appositam inveniet, qui secundum monita Sapientis, diligenter consideraverit quæ sibi apponuntur (Prov. xxiii, 1), ab eo nimirum qui venit non in aqua solum, sed in aqua et sanguine. Testimonium enim perhibuit qui vidit, quod aperto latere Domini dormientis in cruce exierit sanguis et aqua (Joan. xix, 34, 35).

5. Et nos ergo, fratres, ut vel fideles nos probeamus Deo nostro, si martyrium sanguinis nos habemus (martyrium enim testimonium est), quæramus vel testimonium æquæ, et ne ipsum quidem despiciet Deus. Tres sunt enim qui testimonium, dant in terra: Spiritus, aqua et sanguis (Joan. v, 8). Beati quibus trinum suppetit testimonium, quoniam funiculus triplex difficile rumpitur (Eccle. iv, 12). Nos si sanguinis testimonium non habemus, habeamus spiritum et aquam: quoniam sine spiritu nec sanguis, nec aqua sufficit: imo vero si spiritus ipse sine aqua aut sanguine invenitur, sufficit testimonium ejus; quoniam spiritus veritatis est, nec sanguis, nec aqua quidquam proderunt a se ipsis, sed spiritus est qui testificatur in illis. Sane tamen aut vix, aut nunquam sine aqua aut sanguine spiritum arbitror inveniri. Propterea charissimi, quæramus vel aquam, vel sanguinem non habemus. Et quoniam hydriarum supra fecimus mentionem, quæramus mensuras binas, vel ternas, quas hydriæ capiebant.

IN VIGILIA S. ANDREÆ APOSTOLI

SERMO.

Quomodo jejuniis prævenire debeamus solemnitates sanctorum.

1. Sanctorum festa præcipua Patrum sanxit auctoritas votivis præveniendâ jejuniis: utiliter plane et non ad insipientiam nobis, si adfuerit qui advertat. Multa siquidem quotidie peccata contrahimus, et in multis offendimus omnes: nec tutum omnino est celebrandas suscipere festivitates sacras, maximeque eas quæ maximæ sunt, nisi prius abstinentiæ purificatione præmissa, quo et digniores, et capaces inveniamur spiritualium gaudiorum. Sic enim justus in principio sermonis accusator est sui, nec nisi a propria reprehensione laudes incipit alienas. Quod si etiam justus trepidat sollicitus prævenire eum, qui ipsas quoque paratus est justitias judicare; quid agimus nos, quorum interim judicata non fuerint et tecta peccata? Timendum valde est, ne forte manifesta inveniantur præcedentia ad iudicium. Si nec justus sine modestia et verecundia quadam ad sanctorum præsumit accedere laudes: quanto magis peccator, in cujus ore non est laus

Nam et Christus triplicem nobis apponit aquam, et perfectus omnis qui fuerit in nobis sicut ipse, qui videlicet tres metretas habere potuerit. Propter hoc enim sub distinctione dicitur, binas vel ternas, ut duas ad minus constet necessarias esse; tertiam non ab omnibus exigendam.

6. Accipe igitur triplicem aquam, quam tibi Salvator apponit. Plorat super Lazarum (Joan. xi, 35) et super civitatem Jerusalem (Luc. xix, 41); et hæc est aqua prima. Sudat imminente jam passionis hora; et hæc est aqua secunda, non ab oculis tantum, sed toto corpore manans. Hæc autem rubea est, sanguineique coloris, sicut scriptum est: Et factus est sudor ejus sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram (Luc. xxii, 44). Jam vero tertia est aqua, quam et prædiximus de latere ejus una cum sanguine emanasse. Et tu ergo primam quidem habes, si rigas 1058 lacrymis tuis conscientiæ tuæ stratum, et dolore compunctionis præteritorum diluis maculas peccatorum. Secundam aquam habes, si in sudore vultus tui vesceris pane tuo, et labore pœnitentiæ corpus tuum castigas, ac restringis concupiscentiæ flammam. Est autem sanguinei coloris, sive propter laborem, seu etiam propter ipsum quem exstinguit concupiscentiæ ignem. Jam vero si proficere potes usque ad devotionis gratiam, potaberis aqua sapientiæ salutaris; et spiritus Christi, qui super mel dulcis est, fiet in te fons aquæ salientis in vitam æternam. Et memento hanc esse aquam, quæ procedit de latere dormientis, et sine omni molestia fluit. Oportet enim jam mortuum esse mundo, qui in hac voluerit gratia delectari. Ergo, ut breviter repetam, prima quidem a præteritis delictis abluunt conscientiam; secunda, ut futura caveas, exstinguit concupiscentiam; tertia, si ad eam pervenire merueris, potat animam sitientem.

speciosa, timeat semper necesse est vocem illam: Quare tu enarras justitias meas (Psal. xlix, 16)? si ve illam: Amice quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem (Matth. xxii, 12)? Beati proinde, qui stolam suam, dico autem gloriam conscientie suæ, solliciti sunt omni tempore conservare immaculatam, semper splendidam exhibere. Sed quia pauci sunt, qui sic omni custodia servent cor suum, pauciores autem, si tamen vel pauciores qui in omni sanctimonia conservent illud: necesse est frequenti abstinentia maculas diluere subintrantes, præcipue cum præcipua quælibet solemnitas advenerit celebranda.

2. Nec modo tamen præparatio est ad proximam celebritatem observatio præmissa jejunii; est et admonitio quædam, eruditioque non parva. Discimus ex hoc ipso, quænam vera sit via festivitatis æternæ. Quid est enim quod jejuniis solemnitas prævenimus, nisi quod per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei? Indignus quippe so-

lemni lætitia est, qui statutam vigiliæ abstinẽtiam non observat. Plane, inquam, si renuis affligere animam tuam in vigilia, indignus jure censeris requie et exultatione festiva. Est autem universum præsentis poenitentia tempus, vigilia quædam solemnitatis magnæ, et æterni sabbatismi quem præstolamur. Nec causaberis vigiliam longiorem, si me ternitatem festivitatis attendas. Licet enim habere præparationem soleant solemnia diurna diurnam: illa cum æterna sit, non exigit tamen æternam. Sed quo nos rapit jucundior illius memoria felicitatis? Hoc enim nomine et sæpius, et forte dignius nominatur illa festivitas. Redeundum nobis est ad id quod præ manibus est.

1059 3. Hodierni itaque jejunii, et ejus quam præstolamur solemnitatis ei lætitiæ, causa est beata passio Andreae apostoli. Dignum est enim ut, si cum eo pendere non possumus, cum eo vel jejunemus. Nam et ipsum cum biduo penderet in cruce, etiam jejunasse quis dubitet? Inveniamur ergo vel in exiguo communicantes passioni ejus, et si non simul affixi patibulo, simul afflicti jejuniõ: ut miserante Deo etiam coronæ participes simus; et in præsentia quoque spiritualium socii gaudiorum. Quomodo enim non exultemus in memoria triumphi ejus, quem in ipsa sui præsentia supplicii tam vehementer novimus exultasse? An non erit læta festivitas, ubi et crux ipsa plena est gaudio? Siquidem et festivum solemus nominare quod lætum est; et crux a cruciatu utique dicitur, aut certe cruciatus a cruce. Quanta proinde exultatione universæ terræ celebrandum tantæ novitatis miraculum, tam magnificentum opus divinæ virtutis? Andreas homo erat similis nobis, passibilis, et tam vehementi ardore spiritus crucem sitiēbat, tam inaudito a sæculis gaudio tripudiabat, cum paratum sibi eminus patibulum conspexisset. « O crux, » inquit, « diu desiderata et jam concupiscenti animo præparata! securus et gaudens venio ad te, ita ut et tu exultans suscipias me (74). » Videtis quia non se capit præ magnitudine gaudii, « Ita, » inquit, « ut et tu exultans. » Ergone tanta est exultatio, ut exultet et ipsa crux, nec læti quidquam habeat, sed totum lætitiæ sit? Aut quis dicat minus contra consuetudinem, supra rationem, ultra naturam, crucem exultare, quam crucifixum [alias, crucifixum] exultare quam cru-

IN FESTO S. ANDREÆ APOSTOLI

1060 SERMO I.

De tribus generibus piscium, qui sunt in mari, in flumine, et stagno [alias, de Mundis piscibus].

1. Celebrantes hodie gloriosum beati Andreae triumphum, in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore ejus exultavimus et delectati sumus. Neque enim locus poterat esse tristitiæ, ubi tam vehementer lætabatur et ipse. Nemo ex nobis compassus est sic patienti; nemo ausus est plangere exultantem. Alioquin et nobis ipse non incongrue dicere poterat,

(74) Hæc relata ex sancti Andreae actis, quæ presbyteris Achaia tribuuntur, quorum meminit ante

cem? Illi sensum lætitiæ natura negavit: huic si quid prævalet, gaudium omne exterminat, ingeritque dolorem. « Amator, » ait, « tuus semper fui, et desideravi amplecti te. » Fratres, ignis vibrans est, non lingua loquens: et si lingua, certe ignea est. Carbores sunt ignis illius, quem de excelso Christus miserat in ossibus ejus. Atque utinam desolatorii nobis sint, consumentes et exurentes quidquid in nobis est carnalis affectionis! Quales enim scintillæ sunt istæ, aut a quanto interiori incendio micant?

4. Plane, beate Andrea, granum sinapis est fides tua, quæ tam inseperatum, ubi teri cœpit, cœpit ex se proferre fervorem. Quid si paulo amplius tereretur? Quis fervorem illum animus, quis verba illa sustinere posset auditus? Dum enim minus minaretur *Egeas*, adhuc granum sinapis despicabile videbatur. Integrum erat, nesciebamus quid intus lateret. « Dominus, » inquit, « me misit ad istam provinciam, in qua non parvum ei populum acquisivi. » Accedat comminationis pistillum; longe jam acrius sapiet constantiusque loquetur. Terrendum eum putat *Egeas*, crucis supplicium minitans; sed non est ita. Accenditur magis in verbo hoc, et libere clamat: Ego si patibulum crucis expavescerem, crucis gloriam non prædicarem. » At ubi paratum sibi lignum intuitus est, ex hoc jam plane totus ignescens applaudebat, et blandiebatur illi amatæ suæ: officiosissime salutabat, devotissime suscipiebat [alias, suspiciebat]; magnifice attollebat eam, et in ipsius præconio gloriabatur, clamans magis affectione quam voce: « Salve, crux pretiosa, quæ decorem et pulchritudinem de membris Dominicis accepisti! Salve, crux quæ in corpore Christi dedicata est, et ex membris ejus tanquam margaritis ornata! » Merito proinde crucis amatorem venerantur quicumque sunt servi crucis: sed ab his ampliore jure devotionem exigit, qui specialius proposuerunt tollere crucem suam. Vobis hoc et de vobis dico, fratres mei, qui non surda aure audistis illam evangelicam tubam: *Qui non bajulat crucem suam, et sequitur me, non potest meus esse discipulus (Luc. xiv, 27)*. Parati estote totam animi diligentiam huic adhibere solemnitati, et corde magno celebrare eam; quia magnus omnino consolationis pariter et exhortationis thesaurus vobis repositus est in ea, si fuerit qui fodiat et scrutetur.

quod Salvator crucem bajulans sequentibus se et lugentibus ait: *Filiae Jerusalem, nolite flere super me, sed super vos ipsas flete (Luc. xxiii, 28)*. Denique cum duceretur ipse beatus Andreas ad crucem, populus qui sanctum et justum dolebat injuste dampnari, prohibere voluit ne puniretur: sed magis ipse instantissima prece prohibuit eos, ne non coronarentur, imo ne non pateretur. Desiderabat siquidem dissolvi, et cum Christo esse, sed in cruce, quam semper amaverat; desiderabat regnum intrare, sed annos nongentos Beatus abbas Hispanus sub finem libri contra *Elipandum*, haud scio an ullus ante eum.

per patibulum. Quid enim dicit illi amatæ suæ? « Per te, » inquit, me recipiat, qui per te me redemit. » Ergo si diligimus eum, congaudemus ei, non solum quia coronatus, sed et quia crucifixus: quia desiderium animæ ejus tribuit ei Dominus, et posuit in capite ejus coronam de lapide pretioso. Verumtamen dum congratulamur ei, quod diu desideratæ crucis frui mereatur amplexu, mirum valde est, si non ipsum ejus miramur gaudium, cui congratulamur.

2. Dum enim noctis hujus vigiliam celebrantes, in verbis tantæ exultationis cantando delectemur, putas, non fuit in nobis, qui secum cogitaret et diceret: Quid sibi vult hoc? aut unde tam nova lætitiæ? Certe et crux pretiosa est, et crux amari potest et crux habet exultationem? Ita est, fratres mei. Si fuerit qui colligat, semper lignum crucis vitam germinat, fructificat jucunditatem, oleum lætitiæ stillat, balsamum sudat spiritualium charismatum. Non est silvestris arbor; lignum vitæ est apprehendentibus eam. Arbor fructifera, arbor salutifera est: alioquin quomodo Dominicam occuparet terram? Illam dico pretiosissimam glebam, cui clavorum est infixæ radicibus. Si non esset hæc pretiosior cunctis, fructuosior universis; nunquam illo plantaretur in horto, nec illam permetteretur vineam occupare. Denique quid mirum si cruci suavitatem dedit, qui dedit et igni? aut quomodo crux judicaret insipida, ubi dulce sapit et flamma? Quid enim sapiebat Laurentio ignis ille, cum rideret carnifices, judicem subsanneret? Quid nos ad ista dicemus, fratres? Cur non sapit etiam nobis, quæ pro Christo est tribulatio, nec gustamus et nos manna istud absconditum? Sic enim victus esset omnino diabolus, nec haberet penitus, quod afferret [alias, auferret]. Sufficeret nobis hoc unum adversus duplicem malitiam inimici.

3. Habet quippe nequissimus ille laqueos, habet et jacula, utpote callidissimus venator hominum, solum sitiens sanguinem animarum. Alios telis appetit malitiæ cujuslibet suggestionis; et in eis vulnerat multos, quorum tenuis est patientia. Alios voluptatibus irretire laborat; et in his certe includit multitudinem copiosam eorum qui in terre repunt aut volitant juxta eam. Sit ergo gaudium in tribulatione, et jam non habet malignus unde illiciat, non habet unde deiciat: liberati sumus a laqueo venantium, pariter et a verbo aspero. Nihil enim proficiet inimicus in eo, quem crux Christi delectat, carnalem suggesserit delectationem: et filius iniquitatis non apponet nocere ei, si ad exasperandum animum ejus quamlibet immittere tantaverit **1061** amaritudinem. Non curat delicias, qui jejuniõ pascitur: multo minus murmurare pro ea potest, in quo etiam delectatur. Plane altissimum posuit refugium suum, ubi nec muscipula inimici timenda sit, nec sagitta; imo vero mundus piscis est, squamas pariter et pinnulas habens. Porro sicut frustra jacitur rete ante oculos pennatorum, sic frustra jacitur telum in squamas loricarum. Hujusmodi siquidem pisces mundos esse legalis sanctio judicabat, qui et

pinnis levantur, et proteguntur squamis sive illi in mari sint, sive in flumine, sive in stagno (*Levit. xi, 9; Deut. xiv, 2*). Habet enim etiam mare hoc magnum et spatiosum pisces mundos, et Dominica dignos mensa; quia ex his qui in sæculi latitudine, habitu, actuque versantur, reliquit sibi multa millia, quos apostolica sagena trahit, ut cum educta fuerit, segregentur a malis. Ubi sane sedebit et hic noster piscator hominum, qui totam nunc post se Achaiam trahit. Habet et flumen pisces mundos, quicumque inter dispensatores fideles inveniuntur. Fluvius quippe est prædicatorum ordo, non in eodem permanens loco, sed extendens se et currens, ut diversas irriget terras. Sunt et in stagnis mundi pisces, qui in claustris Deo serviunt in spiritu et veritate.

Merito siquidem stagnis monasteria comparantur, ubi quodam modo incarcerationi pisces evagandi non habeant libertatem, quo videlicet parati sint semper ad epulas spirituales, dicentes singuli intra se: Quando veniet qui me deferat? Cunctis diebus, quibus nunc milito, expecto donec veniat immutatio mea.

4. Porro, ut de lege supra meminimus, sive in mari, sive in flumine, sive in stagno, illi mundisunt pisces, qui squamas et pinnulas habent. Sunt autem squamæ multæ, sed una ex eis quodam modo lorica contextitur; quia una est patientiæ virtus, licet singulis tribulationibus exhibere singulas videamur. Jam vero sicut squamas ad patientiam, sic pinnulas quoque ad hilaritatem arbitror non incongrue posse referri. Hilaritas quippe levat et sublevat, ut saltus quosdam in altum dare videatur, quisquis exhilaratur. Sane ut duas habeamus pinnulas, duplex nobis hilaritas quærenda est. Et forte propterea docet Apostolus (ille enim vere pennas habebat, quibus et in tertium usque coelum raptus est, et volavit etiam in paradysum) non solum gloriari in spe, sed etiam gloriari in tribulationibus (*Rom. v, 2, 3*). Prorsus sublime volat quisquis ille est, quem non modo futurorum expectatio bonorum, sed præsentium quoque malorum exhibitio ipsa delectat, ita ut in ea etiam gloriatur. Talem invenimus hunc beatum Apostolum, talem miramur, talem merito prædicamus.

5. Unde et triplicem hic licet considerare gradum; incipientium, proficientium, perfectorum. Initium enim sapientiæ, timor Domini (*Eccli. i, 16*): medium, spes; charitas, plenitudo. Denique Apostolum audi, quia plenitudo legis est charitas (*Rom. xiii, 10*). Qui initiatur a timore, crucem Christi sustinet patienter; qui proficit in spe, portat libenter; qui vero consummatur in charitate, amplectitur jam ardentem. Solus etenim iste est qui dicere possit, quia « amator tuus semper fui, et desideravi amplecti te. » Longe est vox ista ab eo qui sustinet quidem, sed optaret omnino, si posset, non venisse in hanc horam. Denique, si non videor temerarius longe est ab ea voce: *Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste (Matth. xxvi, 39)*. Quid enim? Certe super asellum ascenderat, ut ne hic quidem hostibus relinqueretur. Agnosco plane in duce belli pusillanimo-

rum trepidationem, agnosco ægroti vocem in medico, agnosco infirmantem gallinam cum pullis; considero charitatem, stupeo miserationem, expavesco dignationem. Misericors Dominus non beati Andreae robustum sibi suscepit affectum; quia non est sanis opus medicus, sed male habentibus (*Matth. ix, 12*). Si quem forte dignatio scandalizat, plane meretur audire: *Nonne oculus tuus nequam est, quia ego bonus?* (*Matth. xx, 15*). Huic enim odor vitæ in mortem est.

6. Quid magnum fuerat, Domine Jesu, si accedente hora propter quam veneras, intrepidus stares, tanquam **1062** qui potestatem habebas ponendi animam tuam, et nemo eam tollebat a te? Aut non longe gloriosius fuit, quandoquidem totum propter nos agebatur, ut non modo passio corporis sed etiam cordis affectio pro nobis faceret: et quos vivificabat mors tua, tua nihilominus et trepidatio robustos, et mœstitia lætos, et tedium alacres, et turbatio quietos faceret, desolatio consolatos? Lego quidem in Lazari resurrectione, quia *infremuit spiritu, et turbavit se ipsum* (*Joan. xi, 33, 38*). Sed esto interim, quia se ipse turbavit; non conditionis necessitate, sed suæ beneplacito voluntatis. Nunc autem aliquid jam amplius audio. Usque adeo siquidem prævaluit ea quæ fortis est ut mors dilectio, ut Christum angelus Dei confortaverit. Quis, quem? Evangelistam audi: *Apparuit, inquit, angelus confortans eum* (*Luc. xxii, 43*). Quem eum? Plane eum, cui nascituro clausus patuit Virginis uterus; cujus notu in vinum aqua mutata est; cujus tactu lepra fugata; sub cujus plantis solidum mare stetit; ad cujus vocem mortui surrexerunt: denique eum, qui portat omnia verbo virtutis suæ; per quem facta sunt omnia: per quem universa subsistunt, etiam et angelus ipse. Et quid dicam? Quem eum? Minus enim morarer, si non penitus esset indicibilis. Confortans ergo eum, cujus ne ipse quidem confortator suus capere poterat majestatem.

7. Rogo te, angele, quem consolaris? An ignorabas quis esset, ad quem consolandum veniebas? Certe consolator est, certe Paracletus est: alioquin non diceret, alium Paracletum a Patre mittendum apostolis (*Joan. xiv, 16*), si non esset et ipse Paracletus. Denique agnosco et in hoc ipso Paracletum maximum, agnosco Paracletum benignissimum, qui prope sit his qui tribulato sunt corde. Non despero jam, Domine, etiamsi molesta mihi videatur tribulatio quam patior, etiamsi pusillanimitas sum, etiamsi desidero ut transferatur calix a me. Non despero, inquam, dummodo addam et ipse: *Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu* (*Matth. xxvi, 39*). Didici etiam ex hoc ipso, non ad carnalem sive caducam recurrere consolationem, sed ad angelicam, sed ad cœlestem. Ita plane, dummodo non murmurem (idenim penitus separaret a te, si non citius resipiscerem); non renuo, etiamsi opus habeo consolari. Quid enim? agnosco vocem meam in Salvatore, et de salute desperem? Plane in patientia mea possidebo animam meam.

8. Verumtamen proficere volo, si possum, nec

statim adepta salute esse contentus. *Qui timet Deum, ait Sapiens, faciet bona* (*Eccli. xv, 1*). Sed parum est: scriptum est enim: *Declina a malo, et fac bonum; inquire pacem et persequere eam* (*Psal. xxxvi, 27*). Noli esse salute contentus: quære pacem, ne tibi sit in periculo etiam salus ipsa. Audi ergo angelum nato eo, qui factus est pax nostra, exultantem atque canentem: *Pax in terra hominibus bonæ voluntatis* (*Luc. ii, 14*). Quæ autem bona, nisi ordinata voluntas? Quenam est illa, inquis? Profecto quæ rationi consentanea est, dicenti: *Quia non sunt condignæ passionibus hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis* (*Rom. viii, 18*). Hoc si jam sentire cœpisti, haud dubium quin libenter feras crucem Domini, et dicas: *Paratus sum, et non sum turbatus, ut custodiam mandata tua* (*Psal. cxviii, 60*).

9. Attamen si vis perfectus esse, unum adhuc tibi est necessarium. Quid illud, inquis? Profecto gaudium in Spiritu sancto. Siquidem et is qui timore coercetur, et patiens est; et qui ratione spei ducitur, et benevolus est; nisi etiam fuerit fervens spiritu, facile labi potest. Porro quæ per Spiritum diffunditur charitas, et patiens, et benigna est; et, quod est amplius, nunquam excidit. In primo denique mandato quod parentibus nostris datum est, si diligenter consideres, et Eva patiens, et Adam benevolus fuisse videntur. Quia tamen uterque cecidit, liquet quod stabili non erat ille vel illa gradu. *Vidit mulier lignum, ait Scriptura, quod esset pulchrum visu et ad vescendum suave*. Nonne tibi videtur vix continere manum? Sic et ubi a serpente interrogata est, vide si non manifeste sonant verba ejus molestum ei fuisse mandatum. *Ex omni, inquit, ligno 1063 paradisi comedimus, de ligno autem scientiæ boni et mali dixit nobis: Ne comedamus* (*Gen. iii, 2, 3*). Non dicit; Sic est voluntas Creatoris: quare sic, ipse novit: nobis sufficit obedire, quia vita nostra in voluntate ejus. Itaque facile seducta est mulier et promissioni credere, et acquiescere persuasioni. Vir autem non seductus est (*I Tim. ii, 14*), sed subversus mulieris amore. Optaret enim semper servare mandatum, quod sibi utile noverat, si non mulier ei aliud suaderet. Nec aliquam in servando mandato visus est pati difficultatem; sed quæ bona voluntas erat, non habuit fortitudinem, quia non habuit fervorem.

10. Fortis quippe est ut mors, non patientia aut spes, sed dilectio (*Cant. viii, 6*); non timor aut ratio sed spiritus fortitudinis est. Dicit patientia: Sic oportet fieri, quia timore urgetur. Dicit voluntas bona: Sic expedit, et sic agendum est; quia spei attrahitur ratio. Charitas vero quæ inflammatur a spiritu, neque: Sic oportet, dicit, neque: Sic expedit; sed: Sic volo, inquit, sic cupio, sic desidero vehementer. Videtis quanta sublimitas, videtis quanta securitas, quantaque suavitas charitatis. Felix anima, quæ ad hunc charitatis pervenerit statum! Nec sane desperandum nobis, quandoquidem ejus, qui ad hunc pervenit gradum, ob hoc maxime

memoria celebratur, ut ipsius et invocemus auxilium, et provocemur exemplo. Plus dico, et ex nobis nonnullos videre mihi videor in hoc gradu. Si dicis beatum Andream apostolum esse, nec posse te, qui pusillus es, ejus sequi vestigia; pudeat certe vel eos qui tecum sunt, non imitari Nemo repente fit summus; ascendendo, non volando apprehenditur summitas scalæ. Ascendamus igitur, velut duobus quibusdam pedibus, meditatione et oratione. Meditatio siquidem docet quid desit; oratio ne desit obtinet. Illa viam ostendit, ista deducit. Meditatione denique agnoscimus imminetia nobis pericula; oratione evadimus, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO II.

De quatuor cornibus crucis.

1. Beati Andreæ apostoli solemnitas hodie celebratur: quam si pia sollicitudine perscrutemur, multa invenimus in ea quæ ædificent animas nostras. In ipso siquidem conversionis suæ initio magnum nobis perfectæ obedientiæ præstat exemplum. Quod quidem Christianis omnibus necessarium, nobis tamen est charius amplectendum, qui nimirum specialiter ex ipsa professione nostra tenemur obedientiæ debitores. Sapiens nummularius [*alias, mercator*] est, imo ipsa, Sapientia, cui necesse habemus reddere hunc obedientiæ nummum; nec suscipiet eum, nisi et integer inveniatur, et sine aliqua falsitate. Nam si discutimus, si dijudicamus, et in hoc quidem præcepto obedimus, sed non in illo; fractus est nummus; non suscipiet eum Christus, a quo nimirum tenemur nummi, non fracti, sed integri debitores. Omnes enim obedientiam simpliciter, et sine ulla exceptione promissimus. Quod si quis obediatur quidem, sed simulatorie et ad oculum, murmuret autem in abscondito: falsus est nummus ejus; plumbum habet, non argentum, et iniquitas sedet super talentum plumbi. Dolose agit, sed inconspectu Dei, quoniam Deus non irridetur.

2. Vis audire perfectæ obedientiæ formam? *Vidit Dominus, ait evangelista, Petrum et Andream mittentes rete in mare; et ait illis: Venite post me, faciam vos fieri pisces hominum*. Faciam, inquit, de piscatoribus pisces, imo prædicatores. *At illi continuo, nihil dijudicantes aut hæsitantes, non solliciti unde viverent, non considerantes quoniam modo rudes homines et sine litteris prædicatores fieri possent; nihil denique interrogantes, sine omni mora relictis retibus et navi secuti sunt eum* (*Matth. iv, 18-20*). Agnoscite, fratres, quoniam propter vos singulis annis in Ecclesia **1064** recitantur; ut discentes veræ obedientiæ formam, castigetis corda vestra in obedientia charitatis. Hæc nimirum est quæ sola commendat obedientiæ nummum, hoc illius argentum est probatum atque purgatum. Sola enim est charitas, quæ obedientiam gratam facit et acceptabilem Deo. *Hilarem quippe datorem diligit Deus* (*II Cor. ix, 7*). Et item: *Si tradidero, inquit, cor-*

pus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest (*I Cor. xiii, 3*).

3. Vultis ut de ipsa quoque beati hujus apostoli passione, quam nimirum hodie celebramus, loquamur aliquid ad laudem Christi, et ad ædificationem vestram? Audistis certe, cum pervenisset beatus Andreas ad locum ubi crux parata erat, quomodo confortatus sit in Domino; et per Spiritum, quem una cum cæteris apostolis in igneis linguis acceperat, verba vere ignea loqueretur. Videns enim paratam eminus crucem, nequaquam, ut exigere videtur mortalis infirmitas, facies ejus expalluit, nequaquam sanguis ejus gelatus est; non steteret comæ, aut vox faucibus hæsit; non contremuit corpus, non mens ejus turbata est; non recessit, ut assolet, intellectus.

Ex abundantia cordis os locutum est, et charitas quæ fervebat in corde, quasi scintillas quasdam ardentissimas emittebat in voce. Quid enim beatus Andreas, cum sibi paratam, ut dixi, crucem eminus cerneret, loquebatur? « O crux, » inquit, « diu desiderata, et jam concupiscenti animo præparata! securus et gaudens venio ad te; ita ut et tu exultans suscipias me, discipulum ejus, qui pependit in te; quia amator tuus semper fui, et desideravi amplecti te. » Obsecro, fratres, homo est qui loquitur hæc? an non est homo, sed angelus, aut nova aliqua creatura? Homo plane similis nobis, passibilis. Nam passibilem eum passio ipsa testatur, qua appropinquante tam lætabundus exultat. Unde ergo in homine nova hæc exultatio, et lætitia hactenus inaudita? Unde in tanta fragilitate tanta constantia? Unde in homine tam spiritualis mens, tam fervens charitas, animus tam robustus? Absit ut a se ipso tantam ei credamus iocesse virtutem! Donum perfectum est, descendens a Patre luminum, ab eo utique qui facit mirabilia magna solus.

4. Plane spiritus erat, dilectissimi, qui adjuvabat infirmitatem ejus, per quem diffundebatur in corde ipsius charitas fortis ut mors, imo et fortior morte. Cujus, o si et nos participes inveniamur! Ecce enim molestus est nobis pœnitentiæ labor, corporis afflictio gravis, abstinentia onerosa. In vigiliis dormitat anima nostra præ tædio, non ob aliud sane, quam propter inopiam spiritus. Ipse enim si adesset, adjuvaret sine dubio infirmitatem nostram: et sicut beato Andreæ crucem et mortem ipsam, sic nobis quoque laborem, et pœnitentiam nostram faceret, non solum non modestam, sed etiam desiderabilem, atque omnino delectabilem esse. *Spiritus enim meus, ait Dominus, super mel dulcis* (*Eccli. xiv, 27*); ita ut ne ipsa quidem dulcedini ejus prævalere queat, amarissima licet, mortis amaritudo. Quid non temperabit illa dulcedo, quæ mortem quoque facit esse dulcissimam? quæ resistere possit asperitas unctioni illi, quæ mortem quoque facit suavissimam? *Cum dederit, ait, dilectis suis somnum, ecce hæreditas Domini* (*Psal. cxxvi, 2, 3*). Quam molestiam non expellet gaudium illud, quod mortem quoque ipsam facit lætissimam? Queramus

hunc spiritum, fratres: tota sollicitudine operam demus, ut mereamur habere hunc spiritum, imo ut quem jam habemus, abundantius adhuc habeamus. Quicumque enim spiritum Christi non habet, hic non est ejus (Rom. viii, 9). Nos autem non accepimus spiritum hujus mundi, sed spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis (I Cor. ii, 12). Testimonium præsentiae ejus præbent opera ipsa salutis et vitæ, quæ nullatenus agere possemus, nisi spiritus Salvatoris adesset qui vivificat animas nostras. Quæramus igitur ut dona sua multiplicet Deus in nobis, et spiritum suum augeat, qui jam primitias dedit. Nullum enim omnino præsentiae ejus certius testimonium est, quam desiderium gratiæ amplioris, quoniam ipse dicit: *Qui edunt me, adhuc esurient; et qui bibunt me, adhuc sitient* (Eccli. xxiv, 56).

5. Sed fortasse multorum nobis conscientiae jam respondent: Desideramus quidem hunc Spiritum, qui sic adjuvet infirmitatem nostram; sed invenire non possumus. Et ego dico: Propterea non invenitis, quia non quæritis; propterea non accipitis, quia non petitis. Petit, et non accipitis, eo quod negligenter petatis (75). Nihil enim aliud expectat, nihil aliud quærit Deus, nisi ut sedule et cum desiderio requiratur. Denique quando negabit peccentibus, qui etiam non petentes provocat, et hortatur ut petant? *Si vos, inquit, cum sitis mali, nostris bona data dare filiis vestris, quanto magis Pater vester de caelo dabit spiritum bonum petentibus se?* (Luc. xi, 43). Petite ergo, charissimi, petite sine intermissione, petite sine hæsitatione; et in omnibus operibus vestris dulcissimi semper hujus ac suavissimi Spiritus præsentiam et auxilium invocate. Et nos enim, fratres, cum beato Andrea necesse habemus tollere crucem nostram, imo cum eo, quem et ipse secutus est, Domino Salvatore. Inde enim sic lætabatur, inde sic exultabat, quod non solum pro eo, sed etiam cum eo mori videretur, et complantari similitudini mortis ejus, ut compatiens etiam conregnaret. Cum quo ut simul crucifigamur et nos, attentis auribus cordis audiamus vocem dicentis: *Qui vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me* (Luc. ix, 23). Ac si dicat: Qui me desiderat, se despiciat: qui vult facere voluntatem meam, discat frangere suam.

6. Sed continuo bella insurgunt, armantur protinus adversum eos inimici. Et nos armemur contra; imitemur arma regis nostri, ut tollamus et nos crucem nostram, in qua de inimicis omnibus triumphemus. Audi enim quid Psalmista promiserit, imo Spiritus sanctus per os ejus: *Scuto, inquit, circumdabit te veritas ejus*, haud dubium quin Altissimi; de eo siquidem loquebatur, sicut manifeste indicant ipsius psalmi præcedentia verba. Ad quid, fratres scuto circumdamur, nisi quia nos undique bella circumdant? Denique quid causæ sit ut te scuto

(75) Ingratitudinem in causa esse dicit sermone 27 de Diversis.

circumdet, attende. *Scuto, inquit, circumdabit te veritas ejus*. Ad quid enim? *Non timebis, inquit, a timore nocturno; a sagitta volante in die, a negotio perambulante in tenebris, ab incursu et dæmonio meridiano* (Psal. xc, 5, 6). Videsne quam necesse sit, ut scuto circumdet te veritas, quem sic hostium tela circumdant? ab inferiori enim parte timor nocturnus insurgit, a sinistris sagitta volat in die, a dextris perambulat negotium tenebrosus: et ut nihil sit vacuum, a superiori parte dæmonium meridianum insurgit [alias, occurrit]. Nos autem miseri et miserabiles, vicinis tot serpentibus, et igneis telis undique volantibus, undique insurgentibus inimicis, nihilominus perniciose securitate et negligentia dormitamus, torpemus otio, vanitatibus et scurrilitatibus indulgemus, tam pigri ad spiritualia exercitia, ac si jam pax sit et securitas, et non sit militia vita hominis super terram. Hoc est, dico vobis, charissimi, quod me vehementius terret, quod omnino timoris acerbissimi gladio transverberat animam meam; quod inter tanta pericula minus timorati minus exercitati [alias, excitati], minus quam necesse sit solliciti videamur. Siquidem unum e duobus hæc ipsa negligentia nostra probat) aut omnino traditos nos hostibus, et nescire; aut certe, si inter hæc conservamur, ei qui tuetur nos, ingratos nimium inveniri. Quorum utrumque quid periculi habeat, satis manifestum est. Propterea, obsecro vos, dilectissimi, ipsa nos excitet hostium malitia pervigil, et instantia eorum maligna, qua tam seduli, tam solliciti sunt in nostram perditionem [alias, persecutionem], nos quoque sollicitos faciat et circumspectos, ut in timore et tremore nostram ipsorum salutem operemur.

7. Ecce enim in cruce est salus nostra: tantum ut ei **1066** viriliter inhæreamus. *Verbum crucis, ait Apostolus, pereuntibus quidem stultitia; his autem qui salvi, fuit, id est nobis, virtus Dei est* (I Cor. i, 18). Ipsa est scutum quo circumdamur, ut ejus quatuor cornua quadrifaria hostium tela repellant. Sit ergo inferius cornu contra timorem nocturnum, **D** id est adversus pusillanimitatem, quæ de carnis afflictione procedit, ut id quod sub nobis est, corpus castigare viriliter studeamus, ac subicere servituti. Si quis vero nobis in faciem maledicit, si quis aperte mala suadere conatur: in die volat sagitta, et a sinistris est, sinistro nihilominus cornu crucis excipienda. Quod si adulatur, si quasi consulentis animo venenum propinat fraternæ detractionis, et odium seminare conatur, si denique iniquum aliquid tanquam justum persuadere tentat, a dextris est mihi iste; sed Judas est, osculo me prodit, et dextro cornu crucis negotium perambulans in tenebris necesse est propulsari. Sed ecce dæmonium meridianum, superbæ scilicet spiritus, qui nimirum in splendore majori virtutum acrius insurgere solet. Hæc autem quam perniciose sit, sæpius vobis intimare curamus. Initium quippe omnis peccati, et causa totius perditionis, superbia est. Propterea

quisquis es qui salutem tuam operari studes, adversus hanc super caput tuum cornu crucis habere memento, ut non eleveris in superbiam, non exaltetur cor tuum, non ambules in magnis, neque in mirabilibus super te; sed tela ea, quæ de sublimi veniunt, supereminens capiti tuo cornu crucis excipiat. Sane hoc solum est, cui salutis pariter et regni titulus inscribitur; quia solus qui se humiliat, salvari et exaltari meretur.

8. Jam ut breviter repetam, quatuor hæc cornua sunt continentia, patientia, prudentia et humilitas. Felix anima, quæ in hac cruce gloriatur, in hac cruce triumphat! tantum ut perseveret in ea, et

A nullis valeat tentationibus dejici. Oret igitur quisquis in hac cruce est, oret cum beato Andrea Dominum et magistrum suum, ne patiat eum de cruce deponi. Quid enim malignus ille non audeat, quid non præsumat impius attentare? Quod *Ægeæ* manibus de discipulo, hoc Judæorum linguis facere cogitaverat ea de magistro. In utroque tamen sera poenitentia ductus, victus et confusus abcessit. Utinam abeat similiter et a nobis, eo vincente, qui et in se, et in discipulo triumphavit! Faciat ipse, ut mereamur et nos in hac nostra qualicunque cruce poenitentiam quam pro ipsius nomine tulimus, feliciter consummari, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

IN OBITU DOMINI HUBERTI (75) MONACHI CLARÆ-VALLENSIS

SERMO

1. Humbertus famulus Domini mortuus est, devotus famulus, servus fidelis. Ipsi vidistis, quomodo nocte præterita inter manus nostras expiraverit, tanquam unus ex vermiculis terræ. Per hoc triduum fatigavit eum mors, et demolita est intra fauces suas, ut satiaretur sanguine quem sitiit. Eia, fecit quod potuit; occidit carnem, et ecce recondita est in corde terræ. Separavit a nobis dulcem amicum, prudentem consiliarium, auxiliarium fortem. Nec mihi, nec vobis pepercit insatiabilis homicida, mihi autem minus. Siccine separas, amara mors? O bestia crudelis! o amaritudo amarissima! o terror (alias, fetor) et horror filiorum Adam! quid fecisti? Occidisti. Sed quid? Carnem utique solam: animæ enim non habes quid facias. Volat ad Creatorem suum, quem tam ardentem concupierat, tam fortiter secuta fuerat omnibus diebus vitæ suæ. Sed **1067** et ipsum corpus quod videris habere, auferetur a te, cum tu novissima inimica destrueris, et absorberis in victoria. Reddes utique, reddes aliquando corpus, istud, quod ad signum adventus tui tantis hesternis die sputis et execrationibus, ac multiplici sordium squalore repleveras, lætabunda et laudans, quia et hunc tuis laqueis irretisses. Veniet Unigenitus Patris cum potestate magna et majestate Humbertum quærere, et illud idem cadaverosum corpus configurare corpori claritatis suæ. Tu autem quid? Profecto, quod in Jeremia scriptum est, in novissimo dierum stulta remanebis (Jerem. xvii, 11), et Humberto in æternum vivente, tu in perpetuum morieris. Evomuit prophetam marina bestia, quem deglutierat (Jonæ, ii, 11): et tu Hum-

(75) In codice regio post sermones de Dedicatione habetur hic sermo sub hoc titulo. *In obitu reverendissimi patris Humberti, scilicet abbatis Igniacensis, ad quem epistola 141, ubi a Bernardo arguitur, quod regimen inconsulto abdicasset. Mirum est, nullam hic de Humberti abbatiali dignitate fieri mentionem. Fuit et alter Humbertus iidem Claræ-Valleensis, de quo Nicolaus Bernardi notarius in epistola 15: « Humbertus ille, qui hominem exuit, non est ille « communis pater, de quo tu dubitas. » Porro similes in obitu suorum funebres orationes habebat Vir sanctus, ut de Gerardo fratre sermonem 26 in Cantica: item de quodam Converso in lib. 7 Vitæ, cap. 26. De Humberto abbate vide lib. 1 Vitæ, num. 48, et*

B bertum reddes, quem videris tuo vastissimo ventre conclusisse.

2. De cætero, fratres, factitium vobis sermonem in omni forma sanctitatis iste Dei servus exhibuit (76), quem et longum fecit et magnum. Longum quantum ad longinquitatem viæ [alias, vitæ]; magnum, quantum ad vitæ sublimitatem. Non oportet me amplius aperire os meum, si bene retinueris sermonem ejus, si vestris illum cordibus impresseris. Quinquaginta annos, et eo amplius, vixit in servitio illius, cui servire regnare est, quia puerilibus annis locatus est in sanctuario Dei (76). Nobiscum triginta annis (77) ab ipso pene principio monasterii hujus conversatus est, non solum sine querela, sed et cum gratia: cujus ex hoc memoria in benedictione erit nobis, et generationi quæ ventura est. Sicut advena et peregrinus pertransit viam et vitam istam, quantum minus potuit de mundi rebus accipiens, utpote sciens quia non erat de hoc mundo. Non habebat hic manentem civitatem, sicut nec patres sui; sed in anteriora extensus, sequebatur ad palmam supernæ vocationis. Nihil habet mundus, quod jure clamet in eo, vel de eo: quia nec mundus ei placuit, nec ipse mundo. Quantum parcius potuit, de substantia ejus accepit; et minus accepisset, si non obedientia coegisset. Victum et vestitum habens, his contentus fuit, non ad superfluitatem, sed ad necessitatem: nisi quod ipsam quoque necessitatem, superfluitatem esse sæpius causabatur. Ante hos paucos dies, si bene memini, dum colloqueremur ad invicem, dicebat se monasterii hujus præbendarium esse (77), et tanquam nullius utilitatis ho-

Exordium magnum Cisterciense variis in locis, maxime lib. 3, cap. 4, ubi hujus sermonis fit mentio.

(76) Id est factorum seu exemplorum, quæ Humbertus exhibuit.

(76*) Nempe in monasterio Casæ-Dei, ubi viginti a prima ætate annos monachus vixit, antequam ad Claram-Vallem se reciperet: quod factum sub annum 1118.

(77) Totidem annos habet Exordium magnum Cisterciense lib. 3, cap. 4.

(77*) Præbendarii vocabantur etiam pauperes, qui quotidianum commeatum ab aliis accipiebant. Ita Bernardus sermone 1 in festo Omnium Sanctorum, num. 2: « Mendici sumus, in præbenda Dei viventes. »